

Lausunto

16.03.2023

Asia: VN/17836/2022

Lausuntopyyntö tartuntatautilainsäädäntöön esitettyjä kehitystarpeita koskevasta muistiosta / Social- och hälsovårdsministeriet begär utlåtande om en promemoria om utvecklingsbehoven i fråga om lagstiftningen om smittsamma sjukdomar

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Viranomaisten tehtävät ja toimivaltuudet

Muistiossa käsitellään yksityiskohtaisesti ongelmia viranomaisten toimivaltuuksissa. Sitä vastoin tartuntatauteihin erityisesti pandemiatilanteeseen liittyvä ennakointi ja riskienhallinta jää käsittelemättä. Pandemiatilanteeseen liittyy se, että tilanteet muuttuvat nopeasti, eikä päätöksenteon perusteeksi aina ole tieteellistä tietoa. Tämä ei saa estää riskienhallinnallisesti järkevien päätösten tekemistä.

Tartuntatautilaissa on syytä selkeästi määrätä tartuntatauteihin liittyvä ennakointi, leviämisen arviointi ja riittävästi resursoitu tartuntatautien kehitykseen liittyvä mallintaminen jonkin viranomaisen tehtäväksi. Korona-pandemiassa riskienhallinnallisen arviot toimenpiteiden mm. taloudellisista vaikutuksista jäivät hyvin rajallisesti arvioiduiksi.

Muistiossa todetaan useissa yhteyksissä, että THL:n kansallista ohjausta antava rooli kaipaa vahvistamista torjuntatyön yhtenäisten käytäntöjen varmistamiseksi. THL voi nykyisellään antaa suosituksia toimijoille, mutta suositukset eivät ole velvoittavia. Suositusluonteisuuden takia torjuntatyössä ja alueiden antamissa toimintaohjeissavoi olla alueellisia eroja.

Työpaikoilla on ollut selkeitä ongelmia viranomaisen ohjeistuksen epäyhtenäisyyden takia. Työelämään koskevissa asioissa Työterveyslaitos tulee ottaa työelämän asiantuntijana THL:n rinnalle

työpaikkoja ohjaavaksi yksiköksi yhtenäisten käytäntöjen vahvistamiseksi ja tarkoituksenmukaisimman ohjeistuksen aikaan saamiseksi.

Työterveyshuollon rooli pitäisi myös olla selkeästi merkitsevämpi ja sillä pitäisi olla enemmän oikeuksia mm. jäljityksessä, testauksessa ja hoidossa. Yhdessä työpaikkojen kanssa työterveyshuolto on ainoa toimija, joka kykenee jäljitykseen työpaikoilla riittävän nopeasti ja oikea-aikaisesti, jotta toiminnasta on hyötyä taudin leviämisen estämisessä. Työturvallisuuslaki velvoittaa työnantaja turvaamaan turvallisen ja terveellisen työympäristön kaikille työntekijöille. Tämä tehtävän hoitaminen edellyttää riittäviä tiedonsaantioikeuksia (ks. jäljempänä). Myös oppilaitoksissa pitää olla oikeus tiedonsaantiin ja tiedon toimittaminen eteenpäin koteihin pitää taata, jotta epidemiaa voidaan hillitä.

Muistiossa todetaan, että tartuntatautilainsäädännön uudistamisessa tulisi arvioida rokotustapahtumasta tai muusta tartuntatautien torjunnasta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen liittyvää sääntelyä. Yksityiselle sektorille mukaan lukien työterveyshuollon tuottajat tulisi korvata kustannukset täysimääräisesti kuten julkisen sektorin tuottajillekin on korvattu. Asiallisia perusteita erilaiselle korvaamiselle ei ole.

Tartuntatautien ilmoittaminen, tietojen luovuttaminen ja rekisterit

EK yhtyy muistion näkemykseen siitä, ettei tartuntatautilaki riittävällä tavalla mahdollista tietojen luovuttamista muiden kuin tartuntatautien torjunnasta vastaavien viranomaisten välillä. Kuten muistiostakin käy ilmi, työnantajalla tulisi olla riittävä tiedonsaantioikeus työturvallisuuslaissa olevien veloitteen täyttämiseksi sekä altistuneiden tavoittamiseksi. Tartuntatautilain uudistamisen yhteydessä tulee arvioida niitä tilanteita, joissa työnantajalle on tarkoituksenmukaista antaa oikeus käsitellä työntekijöiden terveystietoja. Nykyiset yksityisyydensuojaan liittyvät säännökset vaikeuttivat koronariskin torjuntaa ja työntekijöiden suojelua työpaikoilla. Kuten muistiossa todetaan, tulee arvioida tartuntatautilain suhdetta yksityisyyden suojasta työelämässä lain sääntelyyn.

Selvitettäessä työnantajan velvollisuuksia ja oikeuksia yleisvaaralliseen tartuntatautiin liittyen, tulee tarkastella työturvallisuuslain 40 a §:n mukaista velvollisuutta pitää luettelo työssä koronavirukselle altistuneista. Koronakriisin aikana asetettujen rajoitusten lieventämisen ja purkamisen jälkeen velvollisuus on osoittautunut täysin epätarkoituksenmukaiseksi. Siksi tulisi selvittää kansallisia mahdollisuuksia muuttaa biologisten tekijöiden vaaraluokitteluja tai muulla tavalla poiketa työturvallisuuslain ja työntekijöiden suojelemiseksi biologisista tekijöistä aiheutuville vaaroilta annetun asetuksen mukaisesta rekisteröintivelvoitteesta.

Kuten muistiossa todetaan, tulee tartuntatautilain kokonaisuudistuksen yhteydessä huomiota työterveysnäkökulmat ja arvioida tartuntatautilainsäädännön suhdetta työterveyttä ja työturvallisuutta koskevaan lainsäädäntöön. Työterveyshuollolla olisi ollut mahdollisuus koronakriisin aikana yhdessä työnantajan kanssa osallistua altistuneiden jäljittämiseen ja tehokkaaseen taudin leviämisen estämiseen, jos työterveyshuollolla ja työnantajalla olisi ollut oikeus käsitellä tietoa sairastuneista.

Rokotukset

Koronapandemian aikana työntekijöiden rokottautumisen ja työpaikan rokotuskattavuuden katsottiin vaikuttavan työpaikan vaarojen arviointiin ja sen perusteella tehtäviin työsuojelutoimenpiteisiin. Koronavirukselle altistumisen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi tarvittavien työsuojelutoimenpiteiden määrittelemiseksi ja mahdollistamiseksi työnantajalla ei kuitenkaan katsota olevan voimassa olevan lainsäädännön puitteissa oikeutta käsitellä työntekijöiden rokotustietoja. Tämä vaikeutti koronariskin torjuntaa työpaikoilla.

Koronakriisin aikana STM:n asettama työryhmä esitti työturvallisuuslakiin väliaikaista säännöstä, jonka mukaan työnantajalla olisi oikeus käsitellä tietoa työntekijän koronarokotuksesta tai tämän sairastamasta koronataudista. Tähän oikeuteen tulisi liittää myös työoikeudellisia seuraamuksia samalla tavalla kuin väliaikaisesti voimassa olleessa tartuntatautilain 48 a §:ssä, jossa työoikeudelliset seuraamukset rokotuksen ottamatta jättämisestä kirjoitettiin auki. Tartuntatautilain uudistamisen yhteydessä tuleekin tarkastella työnantajan oikeuksia rokotustietojen käsittelyyn.

Sote-henkilöstön rokotusten saaminen pitäisi olla yhdenvertaista työnantajasta riippumatta. Yksityisen sektorin sote-henkilöstä ei saanut rokotteita, vaikka toimi ”etulinjassa” koronapotilaiden hoidossa samalla tavalla kuin julkisen työnantajan palvelussa oleva sote-henkilöstö.

Rokotusten saaminen pitäisi mahdollistaa kansainvälisten suositusten mukaisesti. Koko yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että sairastavuus vähenee, mikä mahdollistaa työssä käymisen ja vähentää terveystalouden käyttöä ja kustannuksia. Kansainvälisissä tutkimuksissa on tullut yhä painavampaa tutkimustulosta, että niin sanotuilla perusterveillä koronatehosterokote on vähentänyt sairastavuutta, kuolemia, vakavaa tautia ja komplikaatioita. Suomessa pitäydettiin THL:n selvityksissä, joita kansainvälinen tutkimukset eivät tue. Erityisen tärkeää on myös suojella riskiryhmäläisiä ja heidän lähiomaisiaan tartunnalta, joilla saattaa olla kohtalokkaita seurauksia.

Maksut ja korvaukset

Tartuntatautipäivärahan kustannukset rahoitetaan samalla tavalla kuin sairauspäivärahat. Sairauspäivärahat rahoittavat pääosin työnantajat ja työntekijät, valtion osuus on vain kymmenesosa. Tätä ei voi pitää perusteltuna. Kun valtio määrää henkilön tartuntatautilain perusteella karanteeniin, tulee tästä korvauksena maksettavat tartuntatautipäivärahat kattaa valtion varoista, ei sairausvakuutusjärjestelmästä. Tämä on syytä muuttaa uudistuksen yhteydessä.

Uudistuksen yhteydessä on myös syytä arvioida, onko tartuntatautipäivärahan tarkoituksenmukaista poiketa muiden sairauksien aiheuttaman työkyvyttömyyden perusteella maksettavasta ansionmenetykskorvauksesta. Samoin on syytä arvioida omavastuun käyttöä myös tartuntatautipäivärahassa.

Tartuntatautipäivärahan saaminen tulee varmistaa siihen oikeutetuille. Koronakriisissä tämä ei toteutunut, koska vain tartuntatautilääkäreillä oli oikeus antaa tartuntatautipäivärahan saamisen edellyttämiä todistuksia. Pulmaa helpotettiin tilapäisen lainsäädännön mahdollistamalla poikkeuksella. Tartuntatautilakin tulee lisätä vastaavat pysyvät säännökset.

Yksityisen elinkeinotoiminnan harjoittaminen pandemian aikana

Luvussa esitetyt näkemykset lain kehittämistarpeista ovat pääosin perusteltuja ja kannatettavia. Seuraavia asioita on kuitenkin syytä painottaa. Painotamme kuitenkin joitakin keskeisiä asioita:

Yksityistä elinkeinotoimintaa tulee voida rajoittaa vasta viimeisenä keinona. Koronapandemian aikana valittiin tie, jossa ei käytetty tarjolla ollutta yksityisen terveydenhuollon, ja erityisesti työterveyshuollon kapasiteettia julkisen terveydenhuollon tukena siinä laajuudessa kuin olisi ollut mahdollista, vaan sen sijaan rajoitettiin yksityistä elinkeinotoimintaa. Kun ongelma on julkisen terveydenhuollon kapasiteetin riittämättömyys jo normaalitilanteessa, asia tulee pyrkiä korjaamaan ennen mahdollista seuraavaa kriisiä ja sen aikana kaikki terveydenhuollon voimavarat tulee ottaa käyttöön tarvittaessa ennen rajoitustoimiin ryhtymistä.

Rajoitustoimien tulee aina olla riskiperusteisia. Oikeasuhtaisuusvaatimuksesta seuraa myös se, että riskiltään samantasoiseen toimintaan tulee soveltaa kaikkialla samantasoisista rajoitustoimia. Ne tulee saattaa voimaan samaan aikaan ja myös poistaa voimasta yhtäaikaaisesti, kun niiden voimassaololle ei enää ole perusteita. Koronapandemian aikana oli tilanteita, joissa riskiltään samantasoiseen toimintaan liittyvien rajoitusvaltuuksien päätöksenteko oli hajautettua. Valtioneuvosto päätti ravintoloiden rajoituksista ja aluehallintovirastot muihin asiakastiloihin ja kokoontumisrajoituksiin liittyvistä rajoituksista. Tämä johti siihen, että ravintoloita kohdeltiin monesti tiukemmin kuin muita riskiltään perustellusti samantasoisia tiloja. Kun rajoituksille ei enää ollut perusteita, valtioneuvosto myös purki rajoituksia selvästi hitaammin kuin aluehallintovirastot. Näin ei saa olla jatkossa.

On olennaista, mikä taho toimintaan liittyvän riskin määrittelee. Se on arvioitava joka tapauksessa riittävän laajapohjaisessa kokoonpanossa ja sen tulee olla mahdollisuuksien mukaan riittävän laajapohjaisesti validoituun tieteellisen tietoon perustuvaa. Kun rajoitusten tulee perustua riskin arviointiin, lainsäädännön soveltamisen yhdenmukaisuuden varmistamiseen tulee luoda mekanismi, jolla tietynlaisen tilan tai toiminnan riski arvioidaan samanlaiseksi kaikkialla Suomessa. Jos näin ei olisi ja samanlaisen tilan tai toiminnan riski nähtäisiin eritasoiseksi, se johtaisi erilaisiin rajoituksiin samanlaisissa tiloissa tai samanlaisessa toiminnassa eri puolilla Suomea, ja näin ei tietenkään voi olla. Lisäksi tässä yhteydessä tulisi laajapohjaisesti pohtia, mitä vaihtoehtoja riskin hallitsemiseen on ja mitkä ovat eri vaihtoehtojen kokonaisvaikutukset. Tässä pohdinnassa elinkeinoelämän tulee olla mukana.

Koronapandemian aikana käytettyjen alueellisten koronakoordinaatioryhmien aseman ja toimivaltuuksien peruste jäivät epäselviksi. Asemalla ja toimivaltuuksilla on merkitystä mm. rajoitustoimista niiden kohteille aiheutuvien korvausten osalta. Jos epävirallinen koronakoordinaatioryhmä suosittaa toiminnan rajoitusta, kohteella ei suosituksen noudattamisesta seuraa oikeutta saada korvauksia. Jos toiminnan kieltämiseen kokonaan tai osittain liittyvä rajoitus sen sijaan määrätään toimivaltaisen viranomaisen toimesta, sen kohteella tulee olla oikeus korvaukseen menetyksistä. Ks. korvauksista jäljempänä kohta 8. On huomionarvoista, että myöskään epävirallisissa alueellisissa koronakoordinaatioryhmissä ei ollut elinkeinoelämän edustusta.

Lainsäädännön tulee velvoittaa viranomaiset arvioimaan tilannetta riittävän usein, jotta voidaan varmistaa rajoitusten poistaminen välittömästi, kun niiden voimassa pitämiseksi ei enää ole osoitettavissa perusteita. Koronapandemian aikaan tämä ei kaikilta osin toiminut.

Edellä kerrotun osalta on olennaista, että soveltamiskäytännön yhdenmukaisuutta tulee valvoa ja tähän tulee olla riittävä ja selkeä mandaatti. Samoin on keskeistä, että rajoitustoimista päättävien viranomaisten valtuudet on selkeästi kirjattu ja samalla tavoin tulkittuja koko Suomessa. Näiltä osin EK kannattaa pääosin, mitä muistion sivuilla 8–9 sekä hyvinvointialueiden toimielinten valtuuksien osalta sivulla 21 on todettu.

Rajoitustoimissa on oltava riittävän laaja vaihtoehtojen skaala. EK on samaa mieltä muistion sivulla 29 sivun toisessa kappaleessa todetusta: on tärkeää, että lainsäädäntö mahdollistaa pienimmän mahdollisen haitan aiheuttavan rajoitustoimen, eikä vaihtoehtoiksi jää vain toiminnan tai tilaisuuden salliminen tai kokonaan kieltäminen.

Koronakriisin kaltaisessa tilanteessa tulee jatkossakin mahdollistaa rajoitustoimista vapautuminen, mikäli toiminnanharjoittaja edellyttää toiminnassaan asiakkailtaan esim. koronapassin esittämistä tai hengityksensuojaimen tai maskin käyttöä sen mukaan, mikä tieteeseen perustuen katsotaan riittäväksi tartuntojen leviämisen estämisen keinoksi. Näin oli koronapassin osalta jonkin aikaa koronapandemian aikana ja kokemukset olivat pääosin hyviä. On kaikkien kannalta parempi, jos toimintaa voidaan jatkaa asianmukaisesti suojattuna kuin että toimintaa ei saisi harjoittaa ollenkaan.

Elinkeinotoimintaan kohdistuvat rajoitukset siirsivät koronapandemian aikana kokoontumisia ja juhlamista yksityistilaisuuksiin, joita järjestettiin muualla kuin rajoitusten piirissä olevissa kohteissa ja joita ei voitu valvoa mitenkään.

EK toteaa myös sen, että Suomessa ei koronapandemian aikana missään vaiheessa katsottu mahdolliseksi maskipakon tai hengityksensuojaimen käyttöpakon asettamista julkisissa tiloissa, vaikka useat muut maat näin toimivat. Perusteet jäivät tässäkin tapauksessa epäselviksi. Jatkoa ajatellen tulisi selvittää, miten vastaavissa tilanteissa voitaisiin saavuttaa mahdollisimman laaja hengityssuojainten käyttö, jolloin elinkeinotoimintaan liittyviä rajoitteita ei tarvittaisi. Koronavirus samoin kuin monet muut pandeemiset virukset ovat ensisijaisesti ilmvälitteisiä ja suojaavan vähintään FFP2-tasoisien suojaimien käyttö olisi yksinkertaisin yksittäinen keino, jonka laajalla käytöllä olisi voitu ja voitaisiin jatkossakin välttää paljon ongelmallisemmat ja haittavaikutuksiltaan laajemmat rajoitukset niissä toiminnoissa, missä suojaimien käyttö olisi mahdollista.

Jos vakavalta taudilta suojaava rokote on kehitetty ja Suomessa kaikilla rokotteiden kohderyhmään kuuluvilla on ollut mahdollisuus saada tämä rokote, rajoituksia ei voi asiakas- ja osallistujatiloihin määrätä. Erikseen tulisi pohtia tilanne niiden henkilöiden osalta, jotka eivät lääketieteellisistä syistä voi rokotetta ottaa. Rokottamattomien sairaalahoidon tarpeella ei voi perustella elinkeinotoiminnalle asetettavia rajoituksia.

Kun julkisen vallan toimin kielletään kokonaan tai osittain yksityisen elinkeinotoiminnan harjoittaminen, menetykset tulee korvata täysimääräisesti. Korvauskriteereiden tulee olla mahdollisimman ajantasaisia, tarkkoja ja oikeudenmukaisia. Koronapandemiassa esimerkiksi vastikään perustetut, toimintansa juuri aloittaneet yritykset sekä viime aikoina merkittävästi toimintaansa kasvattaneet yritykset olivat välinputoajia. Pandemia-ajan 2020–2022 rajoituksiin liittyvien ongelmien osalta EK viittaa jäsenliitto MaRa lausunnossa mainitsemiin esimerkkeihin.

Työntekijöiden asema toimintaa koskevien rajoitusten yhteydessä

Kuten muistiossa on todettu, tartuntatautilainsäädännössä tulisi arvioida myös työhön ja työntekijöihin yleisesti liittyvän sääntelyn tarpeellisuutta osana tartuntatautien torjunnan kokonaisuutta. Yksityisyydensuojaan liittyvät säännökset ovat vaikeuttaneet päätöksentekoa ja koronariskin torjuntaa työpaikoilla. Ilman tietoa työntekijöiden sairaudesta tai mahdollisesta suojasta tautia vastaan, työnantaja ei voi riittävän kattavasti arvioida tartuntataudin merkitystä työntekijöiden terveydelle ja turvallisuudelle, eikä toteuttaa tarvittavia toimenpiteitä. Epäselvyyttä on ollut sairastumiseen, altistumiseen, testitulokseen ja testaukseen sekä rokotustietoihin liittyen.

Muistiossa esitetyllä tavalla tulisi myös tarkastella mahdollisista rajoitustoimista työnantajille ja työntekijöille aiheutuvia seurauksia. Yhteistoimintalain ja lomauttamista koskevien määräaikaisten noudattamisen todettiin johtavan kohtuuttomiin tilanteisiin liiketoiminnan keskeyttämistä

edellytettäessä ja asetettaessa rajoituksia ihmisten liikkumiseen. Tartuntatautilain kokonaisuudistuksessa tulee ottaa kantaa myös rajoituksista ja torjuntatoimista seuraaviin työnantajan palkanmaksuvelvollisuuteen ja muihin työoikeudellisiin velvoitteisiin ja seuraamuksiin. Väliaikaisesti voimassa olleessa tartuntatautilain 48 a §:ssä työoikeudelliset seuraamukset kirjoitettiin auki. Käsityksemme on, että yleinen työoikeudellinen sääntely ei ole riittävää tartuntatautien torjuntaan liittyvien rajoitustoimien yhteydessä.

Tartuntatautilain uudistuksen yhteydessä tulee muistion mukaisesti selvittää rajoitustoimien asettaminen toimialoittain ja tartuntariskit huomioiden. Rajoitustoimia ei tule toteuttaa enempää kuin on tarpeen tartuntataudin ehkäisemiseksi. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, että yleisvaarallisen tartuntataudin tilanteessa tartunta voi tulla työpaikan ulkopuolelta. Näissä tilanteissa tulisi tarkastella työnantajaan kohdistuvien velvoitteiden ja riskien kohtuullisuutta.

Pandemian johtaminen ja hallinta

Koronapandemian aikaan johtaminen olisi pitänyt olla tasapainoisempaa ja ennakoitavampaa. Pitkittyneessä pandemiassa on paljon muitakin oikeushyviä ja etuja pohdittavana kuin henki ja terveys. Johtamisen tulisi tällöin varmistaa riittävän tasapainoinen lopputulos, jossa vaikutukset muillekin oikeushyville on kattavasti arvioitu. Näin ei aina koronapandemian aikaan ollut.

EK on samaa mieltä sivulla 30 todetusta operatiivisesta johtamisesta. Se, että koronapandemian aikaan päätöksentekovaltuudet olivat monilta osin alue- ja kuntatasolla, mutta STM ohjasi niiden päätöksentekoa hyvin yksityiskohtaisilla ohjauskirjeillä, ei vaikuttanut strategisen tason ohjaamiselta. Se oli yksityiskohtaista operatiivista johtamiselta, mikä saattoi alueellisten ja kuntatason viranomaisten itsenäisen, lakiin perustuvan päätöksentekoaseman kyseenalaiseksi.

Jatkossa ei tulisi väheksyä laajapohjaisempien valmisteluorganien merkitystä vaihtoehtojen ja niiden arvioinnin sekä päätöksenteon tukena, kuten koronapandemian aikana tapahtui. Tasavallan presidentti esitti kahdesti ”koronanyrkin” perustamista tässä tarkoituksessa, samoin mm. EK, mutta tätä ei tuolloin haluttu. Ks. tältä osin myös edellä lukua 3.2.1 koskien kohdassa 3 todettu.

Rajoituksia perusteellaan ja korona-aikana perusteltiin myös sairaalahoidossa ja tehohoidossa olevien potilaiden määrällä sekä kuolleisuudella. Myöhemmin on ilmennyt, että ainakin osalla, mahdollisesti merkittäväällä osalla sairaalahoidossa olevista primääri hoitoon tulon syy oli muu kuin korona, mutta heillä oli tämän primäärin syyn lisäksi todettu myös korona. Sama koski myös kuolleisuutta; jos henkilö oli kuollut muuhun kuin koronaan, hänet kuolemansa sisällytettiin koronakuolleisuuslukuihin, jos hänellä oli todettu myös korona. Tietojen käyttäminen rajoitusten asettamisen perusteena oli jossain määrin kyseenalaista, jos hoitoon hakeutumisen syy tai kuolinsyy ei ollut primäärästi korona.

EK huomauttaa, että koronapandemian aikaisesta johtamisesta on laadittu ja julkaistu muitakin selvityksiä ja raportteja kuin muistiossa sivulla 31 mainitut. Tasapuolisuuden nimissä olisi hyvä huomioida myös muut kuin hallinnon sisällä tai hallinnon toimeksiannosta laaditut selvitykset. Onnistumiset ja kehityskohteet voivat näyttää jossain määrin erilaisilta riippuen siitä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastelee. Mm. EK on julkaissut oman raporttinsa, joka kattaa myös nähdyt kehityskohteet.

Alueiden eristäminen tai sulkeminen

EK on samaa mieltä siitä, että maan sisäisen alueen rajojen sulkemisen edellytyksiä on hyvä miettiä. Kynnyksen tällaiselle toimenpiteelle tulisi kuitenkin olla erittäin korkea ja toimenpiteen hyötyjen ja haittojen selvästi perusteltavissa. Näin poikkeuksellisen toimenpiteen toteuttaminen tulee arvioida laajasti eri näkökulmista ja varmistua toimenpiteen välttämättömyydestä. On myös syytä varmistaa, että tällaisessa tilanteessa myös maahan tuleva liikenne on kontrollissa, jos maan sisäistä liikennettä ja liikkumista rajoitetaan. Ellei näin ole, maan sisäisen liikenteen ja liikkumisen rajoittaminen on erittäin kyseenalaista.

Rajojen terveysturvallisuus

EK on jossain määrin eri mieltä muistiossa todetusta sen osalta, kuinka EU-maiden kesken koordinoitua rajat ylittävän liikenteen rajoittaminen eri koronapandemian vaiheissa oli. Käytännössä rajoituksissa oli huomattavaa vaihtelua ja Suomi oli tässä suhteessa toimijana tiukimmasta päästä. Suomi esim. noudatti ns. vihreiden maiden ilmaantuvuusrajakriteerissä yhteisesti sovitusta tiukempaa linjaa, vaikka se oli ollut yhteisestä rajakriteeristä päättämässä.

Jatkossa, mikäli rajojen terveysturvallisuuteen liittyvät toimet nähdään tarpeellisiksi, tulisi ensisijaisesti harkita toimia, joilla varmistetaan, ettei tartunnan saanut nouse Suomeen lähtevään liikennevälineeseen lähtömaassa. Toimet, jotka tehdään vasta Suomeen saapumisen jälkeen, kuormittavat Suomen terveydenhuoltoa osin täysin tarpeettomasti. Tämä tulisi pyrkiä välttämään mahdollisimman pitkälle. On jäänyt epäselväksi, miksi tähän ei koronapandemia aikana päädytty, vaikka mm. eduskunta eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan esityksestä sitä valtioneuvostolta edellytti ja vaikka useat muut maat tällaisia vaatimuksia asettivat omaan maahansa suuntautuvaan liikenteeseen. On selvää, että tämä edellyttää kansainvälistä yhteistyötä ja maiden välisiä, tarvittaessa myös kahdenvälisiä vastavuoroisia sopimuksia, joita tulisi pyrkiä tekemään jo ennen mahdollista seuraavaa pandemiaa.

EK viittaa tältäkin osin edellä julkisen ja yksityisen terveydenhuollon osalta lausuttuun; koronapandemian aikana oli hämmentävää, että yksityistä terveydenhuoltoa ei haluttu laajemmin

käyttää ja julkisen terveydenhuollon toimijoiden kapasiteettia käytettiin rajojen terveysturvallisuuden hallintaan huolimatta siitä, että erittäin monet julkisen terveydenhuollon toimijat totesivat kuulemisissa toistamiseen rajojen terveysturvallisuustoimenpiteiden hyödyn vähintäänkin kyseenalaiseksi ja että niihin käytetty kapasiteetti on muusta terveydenhuollosta pois. Näin ei saa jatkossa käydä.

Päätösten tiedoksianto

EK toteaa yksityiseen elinkeinotoimintaan liittyvien rajoitusten tiedoksiannon osalta, että jatkossa niiden tulisi olla aiempaa helpommin löydettävissä, mahdollisuuksien mukaan kootusti yhdestä paikasta, erityisesti jos tiedoksiantotapana käytetään yleistiedoksiantoa. Lisäksi tulisi pyrkiä siihen, että toimijoille jää riittävä aika rajoitusten toteuttamisen suunnitteluun ja päätöksentekoon omissa toiminnoissaan.

Pandemialainsäädännön tarve

On hyvä ja tarpeellista, että pandemiariskit on huomioitu sekä valmiuslainsäädännössä että normaaliolojen lainsäädännössä. On selvää, että poikkeusolojen toteamiskynnyksen ja näin valmiuslain valtuuksien käyttöönottokynnyksen tulee jatkossakin olla erittäin korkealla. Normaaliolojen lainsäädännöllä on siksi selvittävä mahdollisimman pitkälle.

Jos päädytään erillisen pandemialain säätämiseen ja tartuntatautilain jättämiseen nykyiselleen, on kuitenkin huolehdittava siitä, että tartuntatautilaki tukee tilanteessa riittävän pitkälle, jotta ei tule tilannetta, jossa tartuntatautilain säännökset eivät enää riitä, mutta toisaalta myöskään pandemialain soveltamiskriteerit eivät vielä täyty. Tämän riskin hallitsemiseksi joko muistiossa esitetty erillisen pandemialain säätäminen ja tartuntatautilain päivittäminen samanaikaisesti tai erillisen pandemialuvun lisääminen nykyiseen tartuntatautilakiin vaikuttavat parhailta vaihtoehdoilta.

Sen sijaan alaluvussa 3.4.3 esitettyä vaihtoehtoa, valmiuslakiin sisältyvän pandemialuvun säätämistä EK ei kannata. Kuten todettu, valmiuslain soveltamisen ja sen poikkeusvaltuuksien käyttöönoton tulee olla jatkossakin erittäin korkean kynnyksen takana. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö valmiuslaissa tulisi olla laajalle levinnyttä vaarallista tartuntatautia yhtenä poikkeusolokriteerinä, mutta se tulee varata tilanteeseen, jossa normaaliolojen valtuudet eivät enää riitä. Koko pandemia-epidemia - kokonaisuuden hallinnan säätäminen valmiuslailla hämärtäisi tätä rajausta. Pandemia-epidemiariskiä tulee käsitellä sekä valmiuslaissa että normaaliolojen osalta tartuntatautilaissa tai erillisessä pandemialaissa. Tämä on perustuslakivaliokunnan kannan ja myös muiden valmiuslailla katettujen kriisiskenaarioiden hallinnan mallin kanssa sopusoinnussa.

Luvut 4.4 ja 5

CER-direktiivin ja NATO-jäsenyyden osalta EK on samaa mieltä muistossa todetun kanssa: ne tulevat jossain määrin muuttamaan siviilivarautumista. Muutosten vaikutukset pandemia- ja epidemiariskien hallintaan tulee luonnollisesti tunnistaa lainsäädäntöä kehitettäessä. CER-direktiiviin perustuvan kansallisen lainsäädännön tulee olla voimassa 17.10.2024 mennessä, joten se voitaisiin hyvin todennäköisesti ottaa huomioon tartuntatautilakia uudistettaessa.

Lopuksi

Lainsäädäntövalmistelun mallin tulee olla sellainen, että siinä varmistetaan jo valmisteluvaiheessa riittävän laajapohjainen eri näkemysten huomioiminen. Vähintään seuranta- ja arviointiryhmään tulee nimittää yksityisen terveydenhuollon ja rajoitussäännösten tarkastelun osalta laajemminkin elinkeinoelämän edustus.

Rantahalvari Vesa
Elinkeinoelämän keskusliitto EK